

S Ivom Andrićem u Dubrovniku

Prof. Ivo Visković

Ivo
Andrić

Dubrovnik je oduvijek neodoljivo privlačio književnike i umjetnike, naše i strane. Mediteransko obilježje, raskošna vegetacija, vječno zelenilo, kao i njegova specifična arhitektonska harmonija čine ga jedinstvenim ambijentom u svijetu. A sve to zahvaljujući moru kao vječnom neimararu, a s druge strane i izvoru blagostanja, jer su stoljećima more i pomorstvo za Dubrovnik bili od primarnog značaja.

Među mnogobrojnim najpoznatijim literarno-umjetničkim imenima poklonika Dubrovnička i njegovih prirodnih ljepota treba spomenuti i našeg, a ujedno i svjetskog klasika, velikog majstora stila i dobitnika ovogodišnje Nobelove nagrade za književnost Iva Andrića. Ako ne svake, a ono svake druge ili treće godine, Andrić navrati u Dubrovnik. Iako se čak dopisuje s nekim Dubrovčanima, on kao po staroj praksi nikada ne odredi tačan datum dolaska u naš Grad Pjesnika. Kao da se uvijek drži onog svog principa, veoma poznatog svim velikim ljudima, nadasve odanim radu i stvaranju: »šutnja je teška samo onima koji ne misle«. I meni je već u početku svoga pisma nagovijestio da će opet posjetiti Dubrovnik koga on toliko voli ili bolje reći naprosto obožava.

— Andrić u Dubrovniku: — to je događaj koji brzometno odjekne gradom ispod vrletnog Srđa. Gradani, srednjoškolski, pomorci, seljaci i radnici, ribari i turisti, svi se interesiraju za njega... I tada, tog svibanjskog prijedpodneva saznadoh od pjesnika Dragutina Tadijanovića da je Andrić već u Dubrovniku. Ispred glavne pošte ojednom Tadijanović reče:«

— »Andrić je tu. Znaete li, oženio se...«

Ugodno me je iznenadila ta vijest, a i činjenica — koju mi je pjesnik Tadijanović saopćio da je otisao u njegovu susjedstvu — u hotelu »Argentina«, — na putu Frana Supila...

Poslije dogovora u »Argentini«, kojom sam prilikom upoznao Andrićevu suprugu Milicu Babić, drugom prilikom sastali smo se također u predvorju njegovog apartmana. Tom prilikom Andrić predloži:

— »Prošetat ćemo malo...«

— Možemo — odgovorih.

Uputili smo se putem Frana Supila od »Argentine« prema vratima od Ploča. Dan — srijeda 6. svibnja 1959. bio je divan, vedar i sunčan. More — vječno beskrajno zrcalo, prelivalo se kao ulje. Valovi su se pjenušili tako umilno, tako ritmički, kao iscizelirane klasične Andrićeve rečenice u njegovim pripovjestima i romanima, upravo u toj nepresušnoj poeziji.

Da, more ta nepregledna stihija, neodoljivo je mamila Andrićev pogled i njegovu riječ. Iako je po prirodi šutljiv i zamišljen, Andrić je, ozaren suncem, morem i svom tom jedinstvenom ljepotom, ushićen, morao uskliknuti:

— »Lijep je naš Dubrovnik: Ovaj grad i more koje ga uokviruje, iskršava uvijek predamnom, manje ili više jasno, rjeđe ili češće, ali uvijek neočekivano, i lebdji pred mojim očima. More i Dubrovnik uvijek su živi i uvijek se javljaju u meni kao i slika stare tvrđave Lovriena na morskoj obali, isluženog bastiona, utvrda i obrambenih topova na njima...«

U tim razgovorima, škrtnim, ali punim emocije, ojednom, zaokrenuli smo ulicom Iza Grada, a principljivo Andrićevo oko svakog trenutka upijalo je ljepotu mora, dubrovačkog mora, njegov azur i odbleske sunca, arhitektoniku gradskih zidina, a naročito je njegov pogled privlačila veličanstvena kula Minčeta, spomenik dubrovačke obitelji Menčetića, koja nadmoćno, kao budni čuvar, strši nad ojelokupnim ambijentom »starih krovova«, omeđenim starodrevnim utvrdama na domaku nepregledne morske pučine.

Osjetio sam da Andrića sve više privlači podnožje »spod Srđa« na kome se nalazi Napoleonovo zdanje — Imperijal, spomenik koji posjećuju Dubrovčani i turisti na kraj jedne slobodne pomorske republike.

Divio sam se mladenačkom Andrićevom pentranju uskim i strmim ulicama dubrovačkog Konala. Put nas je vodio sve do gradskog rezervoara za vodu. Na taj način prokrstarili smo gore-dolje nekoliko kilometara tim strmim i uskim ulicama. Istovremeno sam osjetio da Andrić, kao i uvijek, zna šta hoće. Odmah sam pomislio: njega sve interesira; on proučava sve; on kondenzira sve dojmove u sebi; dakle, on prikuplja građu za neko novo svoje djelo...

... I što smo odmicali sve dalje i dalje i peli se sve više i više u podnožju Srđa, Andrića je sve jače i sve sugestivnije apsorbirao taj toliko dražesni mediteranski ambijent.

— Pogledajte kako su Dubrovčani znali sakriti od prolaznika sve, da se čak ne može ni prodrijeti pogledom u njihova dvorišta — reče mi Andrić, pošto mi je prethodno dao znak da mu se približim, uzaludno propinjući se da otkrije tajanstvenost u tim dvorištima. Njega je u Dubrovniku interesiralo sve: more, palme, čempresi, borovi, naranče, limuni, mandarina, masline, cvjetne aleje, krovovi, dimnjaci, stubovi i sve ostalo.

— Zamislite, o samim dubrovačkim dimnjacima moglo bi se napisati čitave studije.

Nadalje smo razgovarali o književnosti, o mladim našim piscima, prozaicima, o piscima rodnom iz Dalmacije, o Ivu Vojnoviću s kojim je on čamio u zatvoru za vrijeme prvog svjetskog rata i tako dalje. Kao i o Ivu Vojnoviću, Andrić je dulje govorio i o Bori Stankoviću i o Dinku Šimunoviću, čija djela i elementarnu snagu njihova prikazivanja on neobično visoko cijeni.

— Zamislite, Dubrovnik uopće nema romanopisaca kroz čitavo XIX i XX stoljeće — presječe Andrić naš prijašnji razgovor.

Na to sam primijetio da je Vidaković napisao roman iz dubrovačkog života »Marin Sorgo«.

— Da, ali napisao ga je ne Dubrovčanin, — dodao je Andrić.

Odmah sam rekao dalje Andriću, da su neki strani pisci napisali nekoliko romana o Dubrovniku.

On je i dalje šutio, zadubljen u svoje misli, vjerojatno ignorirajući umjetničku vrijednost tih stranih djela o Dubrovniku, kao da je htio reći, sva ta djela imaju vrlo malo ili nimalo veze s pravom umjetnošću.

Poslije kraće šutnje i promatranja pejzaža Dubrovnika upitao sam Andrića da li namjerava napisati neko novo djelo s tematikom iz dubrovačkog života.

Odgovorio mi je, kao da govori za sebe:

— »Ja već dugo nosim tu ideju u sebi...«

Nesumnjivo, i to najnovije Andrićevo djelo sadržavat će u sebi sve visoke umjetničke kvalitete, sve odlike njegove jedinstvene umjetnosti, koje je nedavno dobilo najveće međunarodno priznanje, a neminovno ono mora biti u najužoj vezi s morem i pomorskim životom ovoga kraja.

Vjerojatno i dosada najljepše stranice o moru, koje je Andrić stvorio. — napisao ih je u Dubrovniku, na domaku mora:

— »Osvježen plivanjem, suncem i morskom vodom, on ima osjećanje da je obučen u laku a svečanu, cvjetno-bijelu i mirisnu odjeću, i da cvjeta i raste i sam, zajedno sa njom i sa svim oko sebe«. Zatim: »More diše. Pokret se prenosi na gole kamene obale i planine, na oblake i modro platno neba. Sve se kreće i sprema da poleti«.

Naša javnost s nestrpljenjem očekuje njegovo najnovije djelo, koje će proslaviti ne samo Andrića, naš narod i našu domovinu, nego i grad Dubrovnik, primorski bastion kroz stoljeća i to njegovo remek-djelo bit će možda najljepša i najvedrija pjesma, koju je on ikada ispjevao moru i ambijentu oko njega.